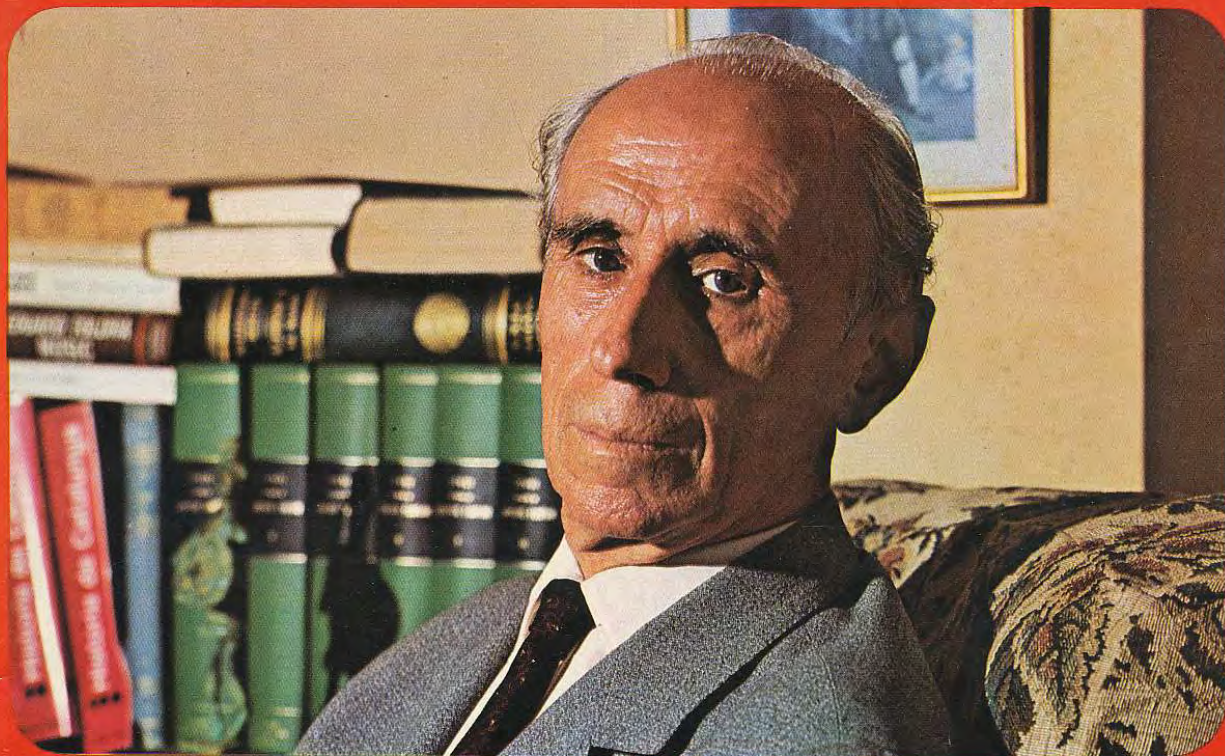

SERRA D'OR

juliol 1971

Ferran Soldevila, 1894-1971

dificultats valencianes

1

per Joan Fuster

La cosa, realment, no tindria gens d'importància, si no fos per la interferència d'un mal entès «amor propi locals». D'ençà de Llorente, o de Villarroya, i fins i tot d'abans, els valencians que han decidit escriure en la seva llengua, en general, hi han fet jugar ben poques velleïtats particularistes. Em refereixo als «escriptors» amb pretensions de normalitat. Fora d'alguna excepció aberrant, el particularisme ha tendit a manifestar-s'hi en uns altres nivells: en el tristíssim del nom de l'idioma, sobretot. Però no, o no gaire, en la pràctica d'escriure. Que hagin escrit més bé o més malament és ja una altra qüestió. Enfront del mòdul de «llengua literària» que, de mica en mica, i amb l'expansió de la Renaixença, anava establint-se al Principat, els valencians únicament discrepaven en uns punts secundaris i trivials: mantenien «teua, seua, meua» en lloc de «teva, seva, meua», i tractaven de conservar una sèrie de formes verbals privatives. I ni tan sols, en un principi, fou sentit això com una «discrepància». Al capdavant, també hi havia escriptors de les Illes que escriviën «teua» i «meua» —encara ho feia Llorenç Ribet, per exemple—, i Verdaguier i Maragall mateix usaven sovint «diga» o «siga» en comptes de «diguí» o «siguí», d'acord amb una tradició viva de la seva gent. La pruija localista rarament sobrepassava aquests límits. Del costat valencià —a diferència del que s'ha esdevingut amb els mallorquins—, han sortit escasses «reivindicacions» de cara a l'Institut, en matèria de lèxic o de sintaxi. De sintaxi, cap, si no m'enganyo; i de lèxic, en la majoria dels casos, inspirades en raons fonètiques, gairebé sempre enraonades. El fet pot explicar-se, bàsicament, per la desconfiança que l'escriptor valencià sent davant la llengua «parlada» en el seu país. Sol tenir consciència del grau de depauperació i de castellanització a què ha arribat el seu dialecte. El de la capital, en particular. Cal recordar que molts dels lletraferits a què alludeixo són originaris de la ciutat de València o dels seus voltants, o bé hi han estat «recruiats». Els redactors de la premsa satírica i els autors de teatre popular eren, en alguns moments —no sempre—, més fidels als hàbits col·loquials; però ells acostumaven a quedar al marge de qualsevol propòsit literari centrat en l'idioma. De les comarques, on la llengua tenia un curs més preservat, i era per tant més rica i autèntica, amb prou feines eixia cap «ploma» hàbil i sensible, capaç de recollir de la boca del poble un matis de vocabulari o la gràcia d'un gir castís. Només el petit grup de la zona del Nord, els «castellonens», van ser-hi porosos: Salvador Guinot, Josep Pascual Tirado, Angel Sánchez Gosalbo. En particular, Pascual Tirado, que en *Tombatossals* i en *De la meua garbera* va aconseguir deliciosos passatges d'una autenticitat, d'un «autoctonisme», encantadors. Algun altre nom d'una altra procedència s'hi podria afegir. Però tota aquesta literatura naix condicionada

per un instint de modèstia: no aspira a ser sinó literatura «regional», atenta al toc pintoresc o a la voluntat de document entranyable. Els escriptors que intentaven la poesia lírica o la narrativa —no diguem els de l'erudició i de l'assaig, que ni poden ni volen embolicar-se en aquesta mena de preocupacions— es veïen forçats a ajustar-se al model «llibresc». De tots els poetes valencians dels últims cent anys, solament Bernat Artola té una certa exuberància d'idioma: potser premeditada; potser perquè no havia trencat el vincle nutric amb el parlar de la Plana. I, malgrat tot, don Teodor Llorente també mereix un record. Llorente tracta d'escriure com escriviën els poetes de Jocs Florals de l'època a tot arreu dels Països Catalans: però sense exageracions. I els seus millors poemes —*La barraca*, *Cançoneta amorosa*, *La cançó del teuladí*, *Vora el barranc dels Algadins*— no signifiquen cap ruptura alarmant amb l'idioma del carrer. És l'únic dels poetes ratpenatistes que s'aguanta, i per això. O gairebé l'únic. Avui mateix, una part de la poesia de Vicent Andrés Estellés, tremendament arrelada en un «realisme» directe i agressiu, és debat en uns dificultats d'expressió ben adustes; penso en versos que sacrificuen una mica la gramàtica per poder dir el que volen dir, i per dir-ho amb una passió inexcusable. La resta de la plantilla poètica del país s'accontenta amb un llenguatge prefabricat i més o menys ben après. Relativament ben après, en Almela i Vives; maquina, en Xavier Casp. La «llengua literària» dels valencians, en bloc, resulta bastant descolorida, si per «color» hem d'entendre la transfusió col·loquial. En la prosa encara és més evident, això. Les pàgines descriptives d'Enric Valor recullen encara una palpació de la seva terra: la foia de Castalla. Ernest Martínez Ferrando va escriure en el català «noucentista» que li pertocava... Tot plegat, no podia ser d'una altra manera. Els col·laboradors de «Taula», els d'«El Camí», els de «La República de les Lletres», posem per cas, havien de ser fabricistes, i van ser-ho tant com van saber ser-ne. Si hi ha en aquell bloc de papers unes determinades deficiències —moltes, al cap i a la fi—, no era per deliberació ni per tossuderia, sinó per manca d'estudi. Carles Salvador, Josep Giner i Manuel Sanchis Guarnier van contribuir en termes decisius a la «disciplina» general. Algun recel concret, de detall, hi perdurava, sens dubte. El setmanari «Acció», segons he sentit contar, es negava a emprar la forma «amb», i sostenia l'emocionant arcaisme «ab», per marcar distàncies amb la «catalanofília» dominant. Això era pels anys 30... Ara, en veure a «Serra d'Or» les cartes de Vicent Escrivà i de Jordi Sarsanedas, i a «Gorg» l'article d'Enric Valor que les suscita, crec que valia la pena esbossar aquestes precisions «de fet». Les continuaré en una pròxima nota.

o caixa o faixa

ELS XAVALS DE L'ANY TRENTA

Des de fa bastant de temps, en aquest país hom parla sovint de «generacions» com si en això hi hagués l'explicació de molts problemes, la solució d'altres o l'origen de noves complicacions i solucions. Doncs bé, per què no hauriem de parlar de la més estranya, d'aquestes generacions?

Els xavals nats a la dècada dels trenta, quan teníem sis anys vam arregar tota la púrria del nostre món, ens la van fer empassar com si es tractés de caramels, amb la promesa que els caramels autèntics els tornariem a tastar aviat. La púrria ja era dins i, en canvi, els caramels no els hem tastats ni els hem vistos més. Ara ja han passat tants anys, que no podem pas sospirar per uns caramels no menjats a l'època justa. Però el que potser podríem fer és evitar que els xavals dels anys quaranta, dels cinquanta i dels seixanta es deixin ensarronar amb arguments o amb pors que ni han buscat ni mereixen ni, és clar, produeixen.

Generació estoica, crescuda a la consciència abans de temps, fills de la fam, de la por física, de la *mare forta però cansada*, del *pare-que-lluïta-sense-que-ningu-en-factas*, de l'alimentació aconseguida amb trampa o amb robatori, menjadors d'herbes collides al llarg de les carreteres, no ens podem permetre el luxe que expliquin als nostres fills, als nostres germans i als qui seguiran tantes mentides justificadores de la continuïtat de la gran Mentida. De petits, quan el comissari de la cua del pa ens deia que ens havíem *colat*, sabíem ben bé que un conegut seu havia fet tard a la cua. De més grans, quan els qui ara tenen milions reunien, amb l'estraperlo, els primers centenars de milers, anàvem a comprar pa blanc, ben de tant en tant, a les velles que, aixecant la faldilla, troien un bé de Déu de barres de mig quilo, rosades com cuixes artificials. Vam aprendre que és millor un tros de pa que una enquadernació de luxe; però ensem sabíem què és enquadrar de debò.

De petits cantàvem cançons-mimades, després cantàvem la Internacional o la Varsovià, dos anys més tard intentaven de fer-nos cantar l'«Auriamendí» i el «Cara al Sol». Vam passar per moltes misses, daurades les primeres, secretes les segones, triomfals les terceres, post-conciliars les quartes... Vam col·leccionar «El Jordi Català», els «Sobres de la Revolució», els «Chicos»... Vam fer «Curial», «Baloo», «Ictini»... Llegeïm, d'amagatotis però amb l'aquiescència de la família, i per períodes, Voltaire, Rousseau, Maragall, Apelles Mestres, Ignasi Iglésias, Ibsen, Strindberg, Max Ernst, Salvador Espriu... No ens deixaven entrar als cinemes perquè érem petits i ens volien fer entrar a certes organitzacions perquè érem grans... La història del nostre país, l'hem estudiada set vegades —nombre màgic—, i en cada cas era diferent, contradictòria o contrària. Ara hem entrat a l'edat que ha estat anomenada madura i tranquil·la, sense manies ni odís ni *qüentismes*; ens mirem el nostre món escleròtic i veiem com s'apropa l'hora que volíem: ara s'hauria d'acostar la veritat, potser terrible o potser tranquil·la, en què tot allò que hem anat fent cada vegada que ens ho han demanat —la iniciativa, deien, no ens pertocava— hauria de tenir una valoració i en què, a més, hauríem de poder intentar l'error personal, part necessària per a l'acompliment de l'individu. Esperem que no ens agafarà massa cansats.

MIQUEL PORTER